

УДК 378.4(477.83-25)(031)

В. М. Качмар

*к. і. н., доцент кафедри новітньої історії України
Львівського національного університету ім. І. Франка*

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ВІД ІДЕЇ ДО ВИХОДУ В СВІТ

У статті розглянуто праці, присвячені історії Львівського університету, які стали базовими для створення Енциклопедії. Важливе місце відведено аналізу змісту та ролі Енциклопедії – видання, що не має аналогів в Україні. Простежено процес опрацювання матеріалів, їх жанровий поділ, структурне формування Енциклопедії, ключові етапи роботи над виданням – від виникнення ідеї до її реалізації. Окрім того, висвітлено презентацію першого тому «Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка».

Ключові слова: енциклопедія, історія Львівського університету, ювілей Університету, словникова частина, стаття, студентство, професори, кафедра, факультет.

The article studies the works on the history of Lviv University, which became a precondition for Encyclopedia. The important place is given to the analysis of the content and role of Encyclopedia – publication that has no analogues in Ukraine. The process of elaboration of materials, their genre division, structural formation of Encyclopedia, key stages of work on the publication are traced there – from the idea of its creation to its implementation. In addition, the presentation of the first volume covers «Encyclopedia. Lviv National Ivan Franko University».

Key words: encyclopedia, history of Lviv University, the anniversary of the University, the vocabulary part, article, studenthood, professors, department, faculty.

Праці з історії Університету, які передували Енциклопедії

Історію Львівського університету досліджували чимало вчених у різні історичні епохи. З'явилися праці, присвячені окремим факультетам, кафедрам, іншим структурним підрозділам. Перше узагальнене дослідження з історії Львівського університету написали його професори – історик Людвік Фінкель і юрист Станіслав Стажинський. Під назвою «Historya Uniwersytetu Lwowskiego» видання побачило світ у Львові 1894 р. – з нагоди відновлення у вищому навчальному закладі медичного факультету [1:3]. Отримавши прохання академічного сенату та ректора Львівського університету про написання цієї праці, Л. Фінкель і С. Стажинський поділили між собою обов'язки: Л. Фінкель описував історію Львівського університету від його заснування до 1869 р., а С. Стажинський – від 1869 до 1894 р. Над першою та другою частинами книги автори працювали одночасно і самостійно, відтак частини суттєво відрізняються між собою – як структурно, так і за стилем викладу інформації.

Після виходу праці Л. Фінкеля та С. Стажинського до 250-річчя Львівського університету з'явилася ґрунтовна двотомна праця бібліографа та історика літератури Віктора Гана «Kronika Uniwersytetu Lwowskiego». Перший том «Kroniki...» В. Гана охоплює 1894–1898 рр. (Львів, 1899), а другий – 1898–1910 рр. (Львів, 1912) [3:6]. За цікавим збігом обставин, ректором Львівського університету за часів виходу в 1912 р. другого тому «Kroniki...» був саме Л. Фінкель.

Ювілейні дати завжди заохочували дослідників звертатися до історії нашого Університету. З нагоди відзначення 250-річчя Львівського університету у Львові вийшла праця польського публіциста Францішека Яворського «Uniwersytet Lwowski. Wspomnienia jubileuszowe»

(1912). Це невелике за обсягом, цікаво ілюстроване видання. Завданням автора була передусім популяризація історії Львівського університету, зокрема його польського характеру [2:9–11].

Наступні узагальнені праці з історії Львівського університету з'явилися вже за часів СРСР. Мабуть, радянська історична наука не надто балувала своєю увагою та дослідженнями історію Університету. Брошурки, які побачили світ, здебільшого навіть фрагментарно не висвітлювали основні періоди з історії навчального закладу. Вони були наскрізь заідеологізованими, а їх зміст був більше рекламного характеру. Так, у 1947 р. у видавництві Львівського університету побачила світ 35-сторінкова книжечка «Львівський державний університет імені Івана Франка», надрукована за розпорядженням тодішнього ректора Івана Беякевича.

Поява нової узагальненої праці з історії Львівського університету була приурочена до чергового ювілею. Книжка «300 років Львівського університету» авторства його тодішнього ректора Євгена Лазаренка вийшла у видавництві Львівського університету в 1961 р. Тоді ж, у зв'язку з ювілеєм, Університет було нагороджено найвищою урядовою відзнакою того часу – орденом Леніна [13:3].

У 1967 та 1973 рр. у видавництві Львівського університету з'явилися два видання (різні за змістом) праці «Львівський ордена Леніна державний університет ім. Івана Франка». Автором тексту був літературознавець і журналіст Володимир Здоровега [14:3–5]. Ці видання, написані у науково-популярному стилі, мали ознайомлювальний характер. У 1978 р. видавництво «Каменярь» випустило у світ невеликий чотиримовний (українсько-російсько-польсько-англійський) фотонарис «Львівський ордена Леніна державний університет імені Івана Франка». Авторами науково-популярного тексту до нього, що відображав історію університету, були журналіст Володимир Здоровега та філософ, завідувач кафедри філософії Львівського університету Тамара Старченко.

У 1986 р. до 325-річчя Львівського університету у Видавництві при Львівському державному університеті видавничого об'єднання «Вища школа» з'явилася книга «Львівський університет». Це була перша після видання праці «*Historya Uniwersytetu Lwowskiego*» Л. Фінкеля та С. Стажинського книга, присвячена історії Львівського університету, яка дійшла до читацького загалу. До редакційної колегії книги входили тодішній ректор університету В. Чугайов (відповідальний редактор), а також С. Макарчук (заступник відповідального редактора), Д. Григораш (відповідальний секретар), О. Бобик, Є. Гладишевський, Ф. Деркач, О. Зашкільняк, Г. Кипаренко, М. Крикун, В. Первак, Т. Телішевський, Й. Цьох, В. Чушенко, А. Яртісь [18:8].

У 1999 р. Львівському університету було надано статус національного. До цієї події у Львівському університеті було видано довідкові матеріали «Львівський державний університет імені Івана Франка. 1661–1999 (матеріали щодо надання статусу «Національного»)» (Львів, 1999). Ця брошура містить узагальнюючу історичну довідку про Львівський університет (викладачів, кафедри, наукові школи тощо), а також характеристики кожного з факультетів (керівництво, короткий історичний огляд, інформацію про сучасні кафедри) та інших структурних підрозділів (Правничого коледжу, Інституту підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів, загальноуніверситетських кафедр, Наукової бібліотеки, Астрономічної обсерваторії, Інформаційно-обчислювального центру, науково-дослідних інститутів і лабораторій тощо) [15:3–13].

У 2007 р. завдяки Центру громадських зв'язків Університету вийшов у світ яскраво ілюстрований буклет «Львівський національний університет імені Івана Франка». У ньому подано короткий нарис історії Львівського університету, необхідний для роботи над ширшими працями інформативний матеріал про сучасних почесних докторів, заслужених професорів Львівського університету, матеріали про кожен із факультетів, коледжів, загальноуніверситетські кафедри, інститути, відділи, наукові установи та інші структурні підрозділи. Легкий для сприйняття текст є надзвичайно цінним для популяризації університету в Україні та

поза її межами.

Цього ж року в Кракові вийшла праця «Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1946. Portret kresowej uczelni», присвячена історії Львівського університету міжвоєнного періоду та перших років радянської влади на Західній Україні. Її автор – польський дослідник Ян Драус.

У 2010 р. у київському видавництві «Логос» з'явилася книга «Львівський національний університет імені Івана Франка. Літопис випускників», у вступній статті до якої Володимир Качмар узагальнив історію Львівського університету від 1661 до 2010 рр. [11:11–53].

У січні 2010 р. силами редколегії «Енциклопедії» Львівського університету світ побачив календар «Львівський національний університет імені Івана Франка. 350 років». Це – реалізація задуму Федора Лукавого представити історію Львівського університету за допомогою ілюстративного матеріалу. Як показав досвід, задум був вдалим. Насправді календар містив не лише світлини, а й буквально історію Університету – стисло, лаконічно, однак надзвичайно інформативну, насичену багатьма цікавими історичними фактами та подіями.

Річниці і ювілеї завжди викликали бажання ще раз зазирнути до глибин історії, підвести певні підсумки пройденого, поглянути у майбутнє. Такі вже традиції.

Питання про те, коли нарешті візьмемося за написання історії нашого Університету, неодноразово доводилося чути нам – викладачам історичного факультету – від усіх, хто так чи інакше пов'язаний з нашим навчальним закладом. Зрозуміло, що написання такої праці мало б лягти на плечі саме історичного факультету. Однак доречно зазначити, що не лише історики вивчають минуле Університету. Річ у тому, що майже на всіх факультетах є науковці, які цікавляться минулим своїх факультетів, кафедр, досліджують життя та діяльність відомих учених, публікують про це статті та монографії.

Початки реалізації ідеї

У квітні 2002 р. в Університеті розпочато роботу над укладенням Енциклопедії Львівського національного університету імені Івана Франка. Чому лише енциклопедія? Чи не варто відразу взятися за написання великої історії нашого навчального закладу? Таке запитання неодноразово доводилося нам чути від університетських колег. Наша відповідь – так, варто. Але нехай енциклопедія буде першим кроком до майбутнього комплексного видання, з великою кількістю документів та ілюстрацій. Власне така робота вже ведеться паралельно з підготовкою Енциклопедії. Тому ми запросили наших університетських колег активізувати участь у дослідженні історій кафедр, факультетів, підрозділів.

На початках видавалося, що, у порівнянні з написанням історії Університету, праця над Енциклопедією вимагатиме менших зусиль. Однак ті, хто мав досвід написання енциклопедичних чи довідкових статей, знають, наскільки сумлінно потрібно попрацювати, аби з великого історичного матеріалу сформулювати коротку, та, водночас, змістовну, інформативну енциклопедичну статтю.

Нагадаємо, що термін «енциклопедія» перекладається з грецької мови як «коло знань». Енциклопедією вважається таке наукове видання, що об'єднує найістотніші відомості з усіх галузей знань, чи окремої галузі, розміщених в алфавітному або тематичному порядку. Такі видання бувають як спеціальні (галузеві), так і універсальні. Сучасного значення термін Енциклопедія набув поступово. Давні греки розуміли під цим терміном сукупність предметів, що вивчалися в школі – сім так званих «вільних мистецтв»: арифметику, астрономію, геометрію, граматику, логіку, музику, риторику. Нині розуміння енциклопедії принципово змінилося. І це ми бачили, аналізуючи сучасні енциклопедії, готуючи до видання свою.

На поч. XXI ст. в Україні не було аналогу енциклопедії, роботу над якою розпочав наш колектив. Для започаткування праці над енциклопедією, відповідно до ухвали Вченої ради університету та рішення ректорату від 15 квітня 2002 р., ректором Університету було видано

наказ «Про організацію пошуку і систематизації матеріалів та підготовку до видання Енциклопедії Львівського університету». Наказом створювалася робоча група на чолі з ректором, до якої увійшли представники всіх факультетів та більшості підрозділів університету. Засідання робочої групи відбувалися спочатку раз на два тижні, а надалі – щотижня, в приміщенні Музею історії університету. Для роботи над Енциклопедією на 2002 р. з бюджету університету було виділено кошти в сумі 50 тис. грн., з яких майже половину виділили на оплату праці відповідальних осіб, зарахованих з кожного факультету, решту – на закупівлю технічного обладнання та матеріалів для виконання проекту. З бюджету університету ще декілька років виділялися кошти для написання Енциклопедії, а з часом колектив редколегії продовжив роботу, як то кажуть, на «голому ентузіазмі».

Сьогодні енциклопедичні видання відіграють важливу роль як джерело комплексної, різнобічної інформації, що викладена в зручній для читача формі. Тому основним нашим завданням було, щоб Енциклопедія оптимально задовольнила потреби всіх, хто звертатиметься до її тексту за будь-якою інформацією з історії Львівського університету. Відтак перед нами постало завдання розв'язати низку проблем. Зокрема: як оптимальніше вибрати інформацію, визначити чітку структуру та обсяг матеріалу, а також відповідно систематизувати його. Саме ці питання стали предметом обговорення на перших засіданнях робочої групи.

Як відомо, початок роботи над енциклопедією передбачає формування такого важливого службового документа, як словник або реєстр слів. Словник – це перелік назв статей майбутнього енциклопедичного видання з додатковими їх характеристиками, зокрема, із зазначенням запланованого обсягу, вказівкою про доповнення списком літератури, ілюстраціями, портретами тощо. Такий словник, що об'єднував 3500 гасел, було спільно розроблено членами робочої групи. Слід відзначити, що він був далеко не абсолютним, і в процесі роботи над енциклопедією його обсяг збільшувався.

На початках члени робочої групи розробили тематичний план енциклопедії, який передбачав розподіл обсягу майбутнього видання не лише між окремими дисциплінами, а й між певними типами статей. Уже під час роботи над словником було виділено основні три тематичні блоки. Статті планувалося писати по окремих персоналіях, університетських інституціях та періодичних виданнях. Окрім того, у блок «інше», мали увійти довідки про різного роду університетські події, студентські організації, почесних професорів і т.п.

Відомо, що за розташуванням матеріалу енциклопедії можуть бути алфавітними, систематичними та алфавітно-систематичними. В алфавітних енциклопедіях усі статті розміщені суворо за абеткою їхніх назв, що забезпечує читачам зручність пошуку необхідної довідки. Традиційно за алфавітом викладають відомості в універсальних енциклопедіях, оскільки цими виданнями користуються доволі широкі кола читачів різної кваліфікації. Саме ці критерії вплинули на рішення членів робочої групи зупинитися на першому варіанті енциклопедії.

Найбільшими за обсягом та ґрунтовними щодо розкриття теми вважаються статті-огляди. Зазвичай вони детально, з історичними екскурсами, статистичними відомостями, списками рекомендованих джерел інформують про найважливіші питання теми довідкового видання. До таких належать, для прикладу, історії окремих кафедр. Зразок для написання довідки з історії кафедри, було запропоновано проф. Євгеном Гладішевським. Пропозиції кафедри неорганічної хімії щодо написання Енциклопедії Університету стали взірцем для багатьох факультетів та кафедр.

Дещо іншими за змістом є статті-довідки. На відміну від оглядів, вони мають менший обсяг, висвітлюють вузькі, конкретніші теми, інформують читачів переважно лише про сучасний стан певного питання, уникають історичних екскурсів та інколи супроводжуються списками рекомендованої літератури. Зокрема, зразком такої статті стала довідка, підготована проф. Степаном Макаруком.

Обсяг енциклопедичної статті, на відміну від добре відомих одиниць вимірювання (авторський або обліково-видавничий аркуш), обчислюється у знаках. Проте у своїх рекомендаціях щодо обсягу статей до нашої Енциклопедії члени робочої групи не ставили суворих обмежень, хоч на нарадах завжди вносилися спільні корективи щодо обсягу тієї чи іншої статті. Спочатку Енциклопедію Львівського університету планували видати однією книгою. Однак у процесі роботи над нашим проектом виникали і певні корективи. Сьогодні реально готовим до друку є другий том видання.

У праці над виданням першого і підготовкою другого тому нам допомагав відділ міжнародних зв'язків Університету. Проректор Володимир Кирилич сприяв членам робочої групи в організації поїздок за кордон для пошуку додаткової інформації, зокрема до бібліотек та архівів Відня, Кракова, Вроцлава. Безпосередньо організацією друку Енциклопедії, пошуком спонсорів та реалізацією інших важливих організаційних моментів, пов'язаних з виходом у світ цієї праці займався проректор Мар'ян Лозинський. Душею колективу, ідейним натхненником, організатором усієї роботи був декан історичного факультету Роман Шуст, а щоденними виконавцями цієї клопіткої праці – Володимир Качмар, Роман Тарнавський, Ірена Пенцак, Леся Купин, Федір Лукавий, Ольга Кузьмич, Мар'яна Чура. Усім їм та десяткам інших колег, які долучилися до цієї нелегкої праці велика подяка та пошана від мене та читачів.

Зміст Енциклопедії

Жодна з перелічених спроб висвітлити історію Львівського університету не була вичерпною. Закрити білі плями в історії Університету дозволила «Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка». На кожній зі сторінок цієї об'ємної книги можна знайти поряд життєписи професорів-єзуїтів Нового часу, енциклопедистів епохи Просвітництва, учених-романтиків першої половини ХІХ ст. і позитивістів його другої половини, прибічників теорії відносності, постулатів квантової механіки, модернізму та постмодернізму ХХ – початку ХХІ століття; академіків, лауреатів всесвітньо відомих премій і асистентів, які щойно здобули науковий ступінь.

У кожній біографії з цієї книги – віддзеркалення швидкоплинних подій політичної історії та вічність ідеї Університету. На жаль, багато слів, якими хотілося б описати життя людей та існування інституцій, що творили та творять Львівський університет, замінені рисками між цифрами. Та цього вимагає жанр енциклопедії. Лише дотримуючись точності та лаконічності викладу, можна підготувати ґрунт для осягнення усієї багатоманітності історії університету, для подальших деталізованих досліджень.

У цій книзі – не лише історія Львівського університету, а й загалом – історія культури Львова, Галичини, усієї України та Європи, а подекуди, без перебільшення – усього світу. Історія, пронизана тим гуманізмом, який здатен побороти жахиття воєн, переворотів, інтриг.

Ми знаємо, що ця книга не змогла увібрати у себе усі прояви багатогранної історії Львівського університету. Але сподіваємося, що вона буде тією цеглиною, а, можливо, й наріжним каменем, з яких розпочнеться всебічне ґрунтовне дослідження, без гніву й пристрасті, й, водночас, осягнення вихованцями Львівського університету історії Alma Mater.

За своїм стилем вона наближена до класичних взірців енциклопедичних видань, носить академічний, а не науково-популярний характер. Наприкінці енциклопедичних статей подано список джерел і літератури, який допоможе зацікавленому читачеві докладніше ознайомитися з історією структурних підрозділів чи біографіями працівників Львівського університету.

На відміну від написання узагальнених історій вищих навчальних закладів, робота над Енциклопедією вимагала більших зусиль, адже при написанні історичного нарису можна оминати увагою певні проблеми, які ще не досліджені, наголосити на найбільш яскравих моментах.

Перший том Енциклопедії охоплює літери від А до К включно. Це 2562 статті та близько

2000 ілюстрацій. Справжньою окрасою книги стали кольорові вставки ілюстративного матеріалу, а також карта «Європейські університети Середньовіччя – раннього Нового часу», на якій відображено місце Львівського університету серед інших європейських вищих навчальних закладів.

Презентація Енциклопедії Львівського університету

15 лютого 2012 р. в Актівій залі Львівського національного університету імені Івана Франка відбулася грандіозна подія не тільки у царині книжної культури, але й науковому світі – презентація першого тому Енциклопедії Університету. Це те видання, яке промовляє до читача багатоголоссям особистостей, що творили науку в стінах нашої Alma Mater. Автором сценарію та модератором презентації був директор Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка Василь Кметь.

Унікальний проект Енциклопедії Університету об'єднав постаті, наукові школи та етапи становлення академічної традиції, досягнення і відкриття, що упродовж багатьох століть творили дискурс української науки. Не випадково у цей день завітали до Львівського університету алгорії, що уособлюють сім вільних мистецтв – основи університетської традиції: Граматика, Риторика, Діалектика, Арифметика, Музика, Геометрія та Астрономія. Саме такою постановкою на сцені Актівій зали Університету студенти та викладачі презентували перший том Енциклопедії. Адже як ідея середньовічного європейського Університету стала увінчанням античного канону вільних мистецтв, так і ідея енциклопедії як «кола знань» в епоху Просвітництва асоціювалася з перетворенням у нову якість того ж таки канону. Отож, цитуючи королівський привілей 1661 р., за сприяння муз та у пошануванні сови Мінерви творився славний Львівський університетський Гелікон, що крізь лихоліття та хмарності її польоту, став важливим осередком інтелектуального життя та основою українського Премонту в роки національних випробувань [19:5–7].

Своїми враженнями ділилися видатні науковці Університету, співавтори та редактори презентованого видання: директор Наукової бібліотеки, кандидат історичних наук, доцент кафедри давньої історії України та архівознавства Василь Кметь, доктор історичних наук, заслужений професор Львівського університету, дійсний член НТШ Микола Крикун; доктор філологічних наук, перекладач, заслужений професор Львівського університету, академік Академії наук вищої школи України, дійсний член та член Президії НТШ Роксолана Зорівчак; кандидат фізико-математичних наук, доцент, відмінник освіти України Ярослав Притула; літературознавець, перекладач, кандидат філологічних наук, доцент, член НСП України, дійсний член НТШ Ярема Кравець; хімік-неорганік, заслужений професор Львівського університету, заслужений діяч науки УРСР, лауреат Державної премії УРСР в галузі науки і техніки Євген Гладишевський; історик, етнолог, джерелознавець, заслужений професор Львівського університету, заслужений діяч науки і техніки України Степан Макарчук. В обговоренні було висловлено високу оцінку роботи авторського колективу, який упродовж десяти років здійснював збір матеріалів, їх опрацювання та систематизацію. Підсумував виступи вчених голова координаційної та видавничої рад Енциклопедії ректор Львівського національного університету імені Івана Франка професор Іван Вакарчук. Ректор висловив подяку усім, чие сприяння дозволило вихід у світ Енциклопедії.

Маємо надію, що найближчим часом світ побачить і другий том праці «Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка», який охопить літери від Л до Я. Її пізнавальна та наукова роль буде не менш важливою, адже аналога нашому виданню досі немає в Україні. Чимало вишів намагалися створити щось подібне, проте такі спроби поки не дали результатів – зупинялися на біограмах професорів. Редакційна група нашого видання зробила набагато більше: вмістила біограми всіх працівників, яких рекомендували вчені ради факультетів. Окрім того, вміщено біограми почесних докторів Університету, а також тих осіб, які мали вагомі здобутки – народних артистів, заслужених діячів, лауреатів премій.

Сподіваємося, що й двома томами Енциклопедія не обмежиться. У планах також є створення видання, присвяченого випускникам Львівського національного університету імені Івана Франка. Бо ж ми повинні розуміти, що саме ці люди – науковці, винахідники, політики, громадські діячі, рекордсмени – це здобуток передусім для Університету, який їх виховав і заклав правильні світоглядні орієнтири. Окрім того, паралельно з укладенням Енциклопедії, йде робота над Книгою ректорів Львівського національного університету імені Івана Франка та збірником документів з історії Університету.

Уже незабаром, у 2014 р. нас чекає ще один ювілей – відзначення відновлення Львівського університету імператором Йосифом II у 1784 р. Відтак, сподіваємося, що відзначимо цю подію передусім новими, не менш цікавими, виданнями. Університет є надзвичайно багатогранною структурою, тому дослідження його історії займе ще немало часу у науковців – тих, які досліджують минуле і, водночас, творять сьогодення, про яке, віримо, також згадають прийдешні покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Finkel L., Starzyński S. *Historia uniwersytetu lwowskiego*. – Lwów, 1894. – Cz. 1. – 351 s. – Cz. 2. – 418 s.
2. Jaworski F. *Uniwersytet Lwowski. Wspomnienie jubileuszowe*. – Lwów: Nakładem towarzystwa miłośników przeszłości Lwowa, 1912. – 88 s.
3. *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego / Zestawil W. Hahn*. – Lwów: Nakładem senatu akademickiego C.K. Uniwersytetu Lwowskiego, 1912. – Т. 2 (1898–1910). – 351 s.
4. Енциклопедія Львівського університету. Біологічний факультет та Ботанічний сад. Матеріали до енциклопедії / Відп. ред-ри. І. Білінська, Л. Борсукевич. – Львів, 2005. – 191 с.
5. Енциклопедія Львівського університету. Геологічний факультет. Матеріали до енциклопедії / Відп. ред. П. Білоніжка, О. Матковський. – Львів, 2003. – 120 с.
6. Енциклопедія Львівського університету. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка. Матеріали до енциклопедії / Упор. Н. Швець. – Львів, 2005. – 196 с.
7. Енциклопедія Львівського університету. Факультет журналістики. Матеріали до енциклопедії / Упор. С. Кость – Львів, 2004. – 100 с.
8. Енциклопедія Львівського університету. Факультет прикладної математики та інформатики. Матеріали до енциклопедії / Відп. ред. О. Гнатишин. – Львів, 2005. – 46 с.
9. Енциклопедія Львівського університету. Фізичний факультет. Факультет електроніки. Астрономічна обсерваторія. Матеріали до енциклопедії / Відп. ред. О. Миколайчук. – Львів, 2007. – 205 с.
10. Енциклопедія Львівського університету. Хімічний факультет. Матеріали до енциклопедії / Відп. ред. Р. Гладішевський – Львів, 2003. – 134 с.
11. Качмар В. М. *Літопис випускників Львівського національного університету імені Івана Франка. Історичне видання*. – К.: ТОВ «Видавничий центр «Логос Україна», 2010 – 199 с. / Автор Історичного нарису. – С. 11–53.
12. Качмар В. М. *Львівський університет у вирі століть (історія, наука, постаті) // Каменярь*. – 2010 – № 2. – С. 1, 3; 2010 – № 3. – С. 1, 3; 2010 – № 4. – С. 1, 3. Режим доступу: <http://kameniar.franko.lviv.ua/?p=282>
13. Лазаренко Є. *300 років Львівського університету*. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1961. – 82 с.
14. *Львівський державний університет імені Ів. Франка*. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1947. – 36 с.
15. *Львівський державний університет імені Івана Франка. 1661–1999 (матеріали щодо*

надання статусу «Національного»). – Львів, 1999. – 14 с.

16. Львівський національний університет імені Івана Франка під час виборів Президента України 2004 року: факти і документи. – Львів, 2005. – 109 с.

17. Львівський національний університет імені Івана Франка: Прес-моніторинг Інтернету та газетних публікацій. – № 1 (січень–травень 2006 року) / Упор. О. Березяк. – Львів, 2006. – 38 с.

18. Львівський університет, 1661–1986 / Ред. колегія В. П. Чугайов, С. А. Макарчук, Д. С. Григораш. – Львів : Вища школа, 1986. – 144 с.

19. Encyclopediа. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. Т. I : А–К / Видавнича рада : І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2011. – С. 5–7.